

Στρατηγικές αστικής ανάπτυξης και διοργάνωση διεθνών εκδηλώσεων: Η περίπτωση της Θεσσαλονίκης Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης 1997

Σωτήρης ΜΗΛΙΩΝΗΣ

1 Εισαγωγή

Βασικό σημείο εκκίνησης της παρούσας εργασίας είναι η διαπίστωση ότι οι πόροι της αστικής ανάπτυξης έχουν πλέον ριζικά διαφοροποιηθεί στην παρούσα μετα-Φορντιστική φάση της καπιταλιστικής ανάπτυξης. Οι πόλεις επιδιώκουν να προσαρμοθούν στην μετα - Φορντική πραγματικότητα μέσα από μια σειρά «στρατηγικών». Η πραγματικότητα αυτή εντάσσεται σε μια σειρά μεταβολών στους τομείς της οικονομίας, στην τεχνολογία και τις επικοινωνίες, στην παγκοσμιοποίηση του κεφαλαίου και στην πολιτική διακυβέρνησης. Οι πόλεις, όπως εκτενώς αναπτύσσει ο Le Gales (2002), επιδιώκουν να λειτουργήσουν ως «συλλογικοί δρώντες» (collective actors), μια εξέλιξη που στην Ευρώπη ενθαρρύνεται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ο Le Gales εξηγεί ότι μια πληθώρα φορέων και ομάδων πίεσης στις πόλεις έχουν κάθε λόγο να προβάλλουν προς τα έξω την πόλη τους με ένα ενιαίο συλλογικό πρότυπο, ώστε να διεκδικήσουν μια προνομιακή θέση γι' αυτήν στο διεθνές δίκτυο των αστικών κέντρων. Όπως αναφέρουν οι Bridge και Watson (2002), οι πόλεις ανταγωνίζονται

πλέον μεταξύ τους για να προσελκύσουν τις επενδυτικές ροές. Το κρίσιμο θέμα δεν είναι πια οι εγχώριοι πόροι και η υποστήριξη που παρέχουν οι δημόσιες επενδύσεις σε κοινωνικές παροχές και υποδομές. Στην «νεο-φιλελεύθερη πόλη» είναι η ικανότητα ανταγωνισμού σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Από την πόλη ως χώρο παρεμβάσεων του δημόσιου τομέα έχουμε φτάσει σήμερα, καλώς ή κακώς, στην πόλη – επιχειρηματία, ένα μοντέλο που, μετά τη Β. Αμερική, τείνει να κυριαρχήσει και στην Ευρώπη.

Στον ανταγωνιστικό αυτό στίβο οι πόλεις προσαρμόζουν τόσο τον τρόπο διακυβέρνησης τους και την προσέγγιση του σχεδιασμού τους, όσο και τις τεχνικές και τα εργαλεία ανάπτυξης τους. Ο σχεδιασμός των πόλεων παίρνει συνεπώς νέες μορφές προς μια στρατηγική κατεύθυνση, αντίστοιχες προς τις διεθνοποιημένες παραμέτρους που καθορίζουν πλέον την τύχη τους.

Αναπόφευκτα, τα εργαλεία του σχεδιασμού μέσα σε αυτήν την στρατηγική προοπτική, δεν είναι πλέον (τουλάχιστον δεν είναι κατά κύριο λόγο) τα παραδοσιακά εργαλεία της ρύθμισης των χρήσεων γης και της κατασκευής συμβατικών υποδομών. Είναι περισσότερο εργαλεία εξασφάλισης μιας προνομιακής δικτυακής θέσης (τηλεπικοινωνίες, δίκτυα γνώσης και καινοτομίας, άυλες υποδομές) και προβολής της πόλης ώστε να αποκτήσει μια διεθνή αναγνωρισιμότητα και να καταστεί η ίδια ένα συνολικό «προϊόν».

Οι πιέσεις για την προβολή και την διαμόρφωση της εικόνας μιας πόλης παίρνουν τη μορφή πρωτοβουλιών για τη βελτίωση υποδομών, την ανάπτυξη πολιτιστικών δραστηριοτήτων, την αναγέννηση των κέντρων πόλεων, κ.α. Υπάρχουν όμως άλλοι πολύ πιο ανταγωνιστικοί λεωφόροι προς την προβολή. Πρόκειται για την ανταγωνιστική διεκδίκηση εκδηλώσεων, που μόνο λίγες, καλά προετοιμασμένες πόλεις μπορούν να επιχειρήσουν. Εδώ ακριβώς εστιάζεται το ενδιαφέρον της παρούσας εργασίας.

Η φιλοξενία και διοργάνωση διεθνών εκδηλώσεων γενικά, δεν αποτελεί φαινόμενο του πρόσφατου παρελθόντος. Αντιθέτως, είναι μία πραγματικότητα που έχει τις ρίζες της στα μέσα του 19ου αιώνα με την πρώτη Διεθνή Έκθεση, την Crystal Palace Exposition του Λονδίνου το 1851, την οποία ακολούθησε η Έκθεση των Παρισίων το 1855.

Ο χαρακτήρας ωστόσο, των εκδηλώσεων αυτών έχει αλλάξει τόσο με την πάροδο του χρόνου ώστε πόρρω απέχει από τους μακρινούς προγόνους του παρελθόντος. Αν και οι παλιότερες εκδηλώσεις είχαν βέβαια ως στόχο την προβολή της εθνικής οικονομίας, σή-

μερα, οι διεθνείς εκδηλώσεις χρησιμοποιούνται κατά κόρο ως μοχλοί αστικής ανάπτυξης στα πλαίσια ενός εντεινόμενου αστικού ανταγωνισμού για την προσέλκυση επενδύσεων, επιχειρήσεων, τουρισμού, κατοίκων, κλπ. Πέρα δηλαδή από τον καθαρά διαδικαστικό τους χαρακτήρα που προσδιορίζει απλώς την ταυτότητά τους, οι διεθνείς εκδηλώσεις επιτελούν το ρόλο μίας συνειδητά επιλεγμένης στρατηγικής (ή ενός εργαλείου μέσα στα πλαίσια μίας ευρύτερης στρατηγικής) αστικής ανάπτυξης. Η μεταστροφή αυτή από τον προγραμματισμό της αστικής ανάπτυξης (statutory planning) σε ένα σχεδιασμό αποσπασματικής μορφής μέσω μεγάλων έργων/γεγονότων (megaprojects) επισημαίνεται και από τους Swynghedouw, E., Moulaert, F. & Rodríguez, A. (2002: 562) με τη διευκρίνιση ωστόσο, ότι η αντικατάσταση του Σχεδίου από το Έργο δεν σήμανε και την απομάκρυνση του ίδιου του Σχεδιασμού από την αστική αρένα. Απλώς, τα κανονιστικά σχέδια και οι διαδικασίες τάσσονται πλέον σε δευτερεύουσα θέση σε σχέση με πρωτοβουλίες που αφορούν στη δημιουργία μεγάλων έργων/εκδηλώσεων (ibid.: 572)

Αυτό συμβαίνει διότι πλέον, τέτοιου είδους διοργανώσεις εμπεριέχουν μία τεράστια δυναμική ικανή να μεταμορφώσει πραγματικά την εικόνα και την μορφή των σημερινών πόλεων.

Σε γενικές γραμμές, και στο επίπεδο της οργάνωσης του αστικού θεάματος και της ύπαρξης πολιτικών και προθέσεων πίσω από αυτό, η αξία της ανάληψης μίας εκδήλωσης έγκειται στην ικανότητά της να επιταχύνει χρονοβόρες διαδικασίες αναδιάρθρωσης και να επιφέρει αποφασιστικές διορθώσεις σε παλιές στρατηγικές. Απαραίτητη προϋπόθεση για αυτό είναι η ύπαρξη συμπαγούς πολιτιστικής βάσης όσον αφορά ζητήματα συναίνεσης, συνεργασίας, συμμετοχής, υποστήριξης, και ωρίμανσης εργαλείων και μέσων διαχείρισης της πόλης (Malusardi, Manardo, Occhipinti, Passaquindici, 2002, σελ. 8-9). Σκοπός της εργασίας είναι η λεπτομερής διερεύνηση του ρόλου του θεσμού της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης, των αποτελεσμάτων που επέφερε στη κλίμακα της πόλης της Θεσσαλονίκης και η συναγωγή συμπερασμάτων σχετικά με τη συμβολή της στην αστική ανάπτυξη.

2.0 Θεσμός της Π.Π.Ε.

2.1 Γενικά

Στις αρχές της δεκαετίας του '80 η τότε Υπουργός Πολιτισμού της Ελλάδας, Μελίνα Μερκούρη πρότεινε τη δημιουργία του θεσμού της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης.

Σκοπός του θεσμού ήταν η ενίσχυση των πολιτιστικών σχέσεων μεταξύ των Ευρωπαϊκών χωρών. Αυτός ήταν και ο αρχικός στόχος του θεσμού, ωστόσο αργότερα ενσωματώθηκαν και οικονομικά στοιχεία. Σύμφωνα με τον Richards (1996:96), το πρώτο σημαντικό βήμα ήταν ο επαναπροσδιορισμός της Συνθήκης της Ρώμης σύμφωνα με την οποία ο πολιτισμός καθοριζόταν με οικονομικούς όρους ως η κοινωνικο-οικονομική ενότητα που διαμορφώνεται από ανθρώπους και έργα αφοσιωμένους στην παραγωγή και διανομή πολιτιστικών αγαθών και υπηρεσιών. Ο θεσμός σχεδιάστηκε για να φέρει πιο κοντά τους λαούς των κρατών-μελών (European Commission 1995). Ο σκοπός της εκδήλωσης αυτής είναι, σύμφωνα με τους Corijn, Van Praet (1994), διττός: πρώτα να γίνει ο πολιτισμός κάθε πόλης εύκολα προσβάσιμος στο Ευρωπαϊκό κοινό, και δεύτερον να δημιουργηθεί μία συνολική εικόνα του Ευρωπαϊκού πολιτισμού (Richards, 1996: 27). Σύμφωνα δε με τον Sjøholt (1999: 346), εκδηλώσεις όπως η ΠΠΕ είναι δυνατό να καταστήσουν τον πολιτισμό αφενός εφελτήριο για μια στρατηγική ευρύτερης βιομηχανικής ανάπτυξης, αφετέρου μια εγγενή αξία που θα χρησιμοποιηθεί προς όφελος των κατοίκων της διοργανώτριας πόλης.

Ο θεσμός της Π.Π.Ε είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα ειδικής εκδήλωσης και η θεσμοθέτησή της από την Ε.Ε. αποτελεί το μεγαλύτερο μέτρο άμεσης παρέμβασης της Ε.Ε. στον τομέα του πολιτισμού. Κάθε χρόνο μία Ευρωπαϊκή πόλη ανακηρύσσεται σε πολιτιστική πρωτεύουσα της Ευρώπης.

2.2 Οργανωτική Μορφή

Σύμφωνα με τον Λαμπριανίδη, (1996:4) δεν υπάρχει μοναδική συνταγή σε ότι αφορά το οργανωτικό σχήμα του φορέα της διοργάνωσης. Την ευθύνη του θεσμού αναλαμβάνουν κατά περίπτωση τα υπουργεία πολιτισμού, οι τοπικές αρχές, ή ειδικά συσταθέντες ανεξάρτητοι οργανισμοί (περίπτωση Θεσσαλονίκης). Οι τελευταίοι, παρουσιάζουν εν γένει κάποια πλεονεκτήματα αποτελεσματικότητας εξαιτίας της ευελιξίας και της ανεξαρτησίας που τους χαρακτηρίζει. Τα προβλήματα που ενδέχεται να αντιμετωπίσουν οι φορείς διοργάνωσης του θεσμού εντοπίζονται στην ανάπτυξη ανταγωνιστικών σχέσεων με μόνιμους φορείς πολιτιστικής προσφοράς. Η ένταξη των φορέων αυτών στη διοργάνωση του θεσμού μπορεί μεν να αμβλύνει τις αντιθέσεις αλλά, από την άλλη πλευρά, μπορεί να οδηγήσει σε έλλειψη συνοχής του προγράμματος και σε συγκρουσόμενη χρονική κατανομή των εκδηλώσεων. Ο τρίτος κίνδυνος αφορά την έλλειψη ομοφωνίας μεταξύ των μελών του φορέα της διοργάνωσης και είναι κάτι το σύνηθες,

2.3 Χρηματοδότηση

Το κύριο οικονομικό βάρος της διοργάνωσης το αναλαμβάνει ο δημόσιος τομέας. Ανάλογα με το σύστημα διοίκησης της κάθε χώρας, ως βασικός οικονομικός υποστηρικτής του θεσμού εμφανίζονται οι εθνικές αρχές (Υπ. Πολιτισμού) και η τοπική αυτοδιοίκηση. Δεύτερη σε σημασία πηγή πόρων αποτελεί ο ιδιωτικός τομέας με τη μορφή της εμπορικής χρηρηγίας. Η συμμετοχή της Ε.Ε. στα συνολικά λειτουργικά έξοδα είναι σσήμαντη.

2.4 Στόχοι του Θεσμού

Ο θεσμός αυτός είναι δυνατό να εξυπηρετήσει τους εξής αναπτυξιακούς στόχους όσον αφορά την πόλη υποδοχής του:

- Την διαφοροποίηση της οικονομικής δομής και την αναζωογόνηση της πόλης.
- Την ενίσχυση της τοπικής πολιτιστικής παραγωγής.
- Τη βελτίωση της εικόνας της πόλης.
- Την σύσφιξη των δεσμών μεταξύ διαφόρων φορέων.
- Την ενίσχυση των πολιτιστικών επαφών σε Ευρωπαϊκό επίπεδο.

Δεν είναι καθόλου σίγουρο ότι οι πολιτιστικές πρωτεύουσες καταφέρνουν να επιτύχουν τους στόχους αυτούς τουλάχιστον στο βαθμό που εκείνες θα επιθυμούσαν. Γενικά, ο θεσμός αυτός είναι μία ευκαιρία για την ενίσχυση της ανταγωνιστικής θέσης μίας πόλης. Οι πρώτες ενδείξεις παρουσιάζονται κατά τη διάρκεια της προετοιμασίας της Π.Π.Ε. η οποία και καθορίζει σε μεγάλο βαθμό το κατά πόσο θα επιτευχθούν οι στόχοι που τίθενται. Το ερώτημα που ανακύπτει στο σημείο αυτό και αποτελεί ουσιαστικά το κρίσιμο ζήτημα της παρούσας ανάλυσης είναι: ποια είναι τα στοιχεία εκείνα που μπορούν να συμβάλλουν αποφασιστικά στην μακροπρόθεσμη επιτυχία μίας πόλης που πρόκειται να γίνει Π.Π.Ε; η πορεία αναζήτησης των στοιχείων αυτών θα βασιστεί στην απλή λογική. Έχοντας υπόψη ότι η πόλη είναι ένα συσσωμάτωμα κατοίκων, επιχειρήσεων και άλλων ανθρώπων που χρησιμοποιούν τις υπηρεσίες της, εύλογο είναι να υποθέσει κάποιος ότι για να μπορέσει μία πόλη να είναι ανταγωνιστική θα πρέπει να είναι ικανή να προσελκύσει ανθρώπους, επιχειρήσεις και εισόδημα. Αυτό, με άλλα λόγια, σημαίνει ότι η επιτυχία (ή μη) μίας πόλης εξαρτάται από την ικανότητά της να εκμεταλλευτεί το θεσμό για να καταστεί ελκυστική ως

τόπος διαβίωσης, επενδύσεων ή τουρισμού. Αυτό όμως που είναι ελκυστικό για μία ομάδα ανθρώπων, μπορεί να μην είναι για μία άλλη, γεγονός που ισχύει και για τη βιομηχανία όπως και τον τουρισμό. Συνεπώς, το να προσδιοριστεί ποιοι άνθρωποι ή τομείς της βιομηχανίας προσελκύονται είναι πολύ δύσκολη υπόθεση. Ωστόσο η αξιολόγηση των επιπτώσεων ενός γεγονότος όπως η Π.Π.Ε. είναι δυνακό να γίνει με την εξέταση της μεταβολής των πολιτιστικών, οικονομικών, οργανωτικών, περιβαλλοντικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών της πόλης, με άλλα λόγια της επίδρασής της στο αστικό περιβάλλον και αυτή είναι και η πορεία που θα ακολουθήσουν όλες οι αναλύσεις που αναφέρονται στο θεσμό αυτό.

3 Η μελέτη περίπτωση της Θεσσαλονίκης

3.1 Θεσσαλονίκη Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης 1997

3.1.1 Ιστορικό Διεκδίκησης

Η αίτηση της Θεσσαλονίκης βασίστηκε στο «μακρότατο ιστορικό και πολιτιστικό βίο της των 2300 ετών και στην αδιάλειπτη παρουσία της στο ιστορικό γίνεσθαι» (απόφαση 676/1991 του Δημ. Συμβουλίου Δ. Θεσσαλονίκης). Ακόμα στο ότι ως «μοναδική πόλη της Ελλάδας, η οποία ενώ δέχτηκε την επιρροή μεγάλων πολιτισμών (Ρωμαϊκού, Ιουδαϊκού, Μουσουλμανικού) κατόρθωσε να επιβάλλει το Ελληνικό πνεύμα και πολιτισμό» και επίσης επειδή «κοσμείται από πλήθος μνημείων όλων των εποχών, με κυριότερα τα βυζαντινά, και από εξαιρετικό ιστορικό περίγυρο». Από την αναφορά των παραπάνω στοιχείων προκύπτει η γενική διατύπωση στόχων για τη Θεσσαλονίκη, ως Π.Π.Ε. του '97:

- Να αναδειχτεί ο πολιτισμός της πόλης και της ευρύτερης περιοχής στην οποία ανήκει.
- Να γνωρίσουν οι κάτοικοι της Μακεδονίας τον πολιτισμό της Ενωσης των υπολοίπων 15 μελών, μέσω των πολιτιστικών συμμετοχών από άλλες χώρες.
- Να δοθεί έμφαση σε πολλούς τομείς του πολιτισμού.
- Να επιλεγούν θέματα που συσχετίζονται μεταξύ τους ώστε να ταιριάζουν στη Θεσσαλονίκη και στην περίπτωση που οδήγησε στην επιλογή της.
- Να ληφθεί υπόψη η ακραία θέση της πόλης και της Ελλάδας στο χώρο της Ε.Ε. και η πολιτιστική σύνδεσή τους με τον υπόλοιπο Ευρωπαϊκό πολιτισμό ώστε να βοηθηθεί η προσέγγιση των λαών.

3.1.2 Προγραμματισμός

Τα βασικά νομοθετικά κείμενα που ορίζουν τον τρόπο σύστασης και λειτουργίας του Ο.Π.Π.Ε.Θ. '97 καθορίζουν ως στόχους του οργανισμού την «προετοιμασία της πόλης της Θεσσαλονίκης, την κατασκευή των αναγκαίων έργων υποδομής και την οργάνωση των σχετικών πολιτιστικών εκδηλώσεων». (Ν. 2121/93, Ν. 2196/94). Διασφαλίστηκε επίσης η συνέχιση της δραστηριότητας του Ο.Π.Π.Ε.Θ.'97 και μετά τη λήξη των εκδηλώσεων του 1997.

Το προγραμματικό πλαίσιο πολιτιστικής δράσης (Π.Π.Π.Δ.) του Ο.Π.Π.Ε.Θ. '97 οργανώθηκε σε ένα ακτινωτό σχήμα με πυρήνα τη Θεσσαλονίκη και 12 λεωφόρους πολιτισμού όπως ονομάζονταν. Σε αυτό αναφέρονταν το περιεχόμενο κάθε λεωφόρου και τα μέσα που θα μπορούσαν να το εξυπηρετήσουν. Έγινε αντικείμενο πολλών επικρίσεων από τους περισσότερους φορείς της δημόσιας ζωής (τύπος, πολιτικά κόμματα, πολιτιστικοί φορείς) κυρίως λόγω της ασάφειας και της γενικότητας που το διέπνεε καθώς και της έλλειψης καθορισμού ενός ξεκάθου κεντρικού στόχου η επίτευξη (ή όχι) του οποίου θα παρείχε ενδείξεις για μία εκ των υστέρων αξιολόγησή του.

3.1.3 Παρουσίαση του Τεχνικού Προγράμματος

Το εγκεκριμένο Τεχνικό Πρόγραμμα του Ο.Π.Π. αποτελείούνταν από 94 έργα συνολικού προϋπολογισμού 55,635 δις.¹ Στο ποσό αυτό θα πρέπει να προστεθούν και άλλα έργα και επεμβάσεις μεγάλης κλίμακας όπως το Μέγαρο Μουσικής Θεσσαλονίκης (προϋπολογισμού 8 δις.) και οι επεμβάσεις στο Λιμάνι, (προϋπολογισμός 10 δις.) τα οποία σχετιζόνταν με την επιτυχία της διοργάνωσης Π.Π.Ε.Θ. '97, αλλά δεν παρακολουθούνταν από τον Ο.Π.Π.Ε.Θ. '97. Η κατανομή των προτεινόμενων έργων στο χώρο, όπως απεικονίζεται στο χάρτη που ακολουθεί στο τέλος του κειμένου, υπακούει σε μία συνεκτική λογική αστικών αναπλάσεων και βελτίωσης της ποιότητας του περιβάλλοντος, ιδιαίτερα καθώς εκτείνεται και σε υποβαθμισμένες θέσεις του Π.Σ.Θ. Με αυτή τη λογική συνολικής αναβάθμισης του αστικού χώρου συνδεόταν και το μεγάλο πρόγραμμα άμεσης απόδοσης σε αστικές λειτουργίες τμημάτων του Λιμένος Θεσσαλονίκης. Τα έργα του Τεχνικού Προγράμματος, άμεσα συνδεδεμένων με το θεσμό της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας, κατατάσσονται σε τρεις ομάδες σύμφωνα με τον πίνακα 1 που ακολουθεί:

Το Τ.Π. του Ο.Π.Π.Ε.Θ. '97 αποτελεί αναμφισβήτητα μία μεγάλη κλίμακας επέμβαση στην πόλη που δεν περιορίζεται στα κτίρια πολιτιστικών υποδομών αλλά επεκτείνεται σε πολλές

πλευρές της πόλης (αστική ανάπλαση, προβολή της ιστορικής της φυσιογνωμίας κτλ). Σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα προβλεπόταν η δημιουργία υποδομών (θέατρα, αίθουσες μουσικής, μουσείων) που θα είχαν την ικανότητα να φιλοξενήσουν μια ποικιλία εκδηλώσεων. Επίσης προβλεπόταν μία σειρά δράσεων που αποσκοπούσαν να αλλάξουν την εικόνα της πόλης με τη βελτίωση των δημόσιων χώρων (ανακαίνιση προσόψεων κτιρίων, ανάδειξη μνημείων) και την ανάδειξη της ιστορικής της συνέχειας (ανασκαφές). Επίσης, στα πλαίσια του Τ.Π. προβλεπόταν η διοργάνωση από τον Ο.Π.Π.Ε.Θ. '97 αρχιτεκτονικών και πολεοδομικών διαγωνισμών. Το μεγαλύτερο μέρος (56,9% του προϋπολογισμού) του Τ.Π. αφορούσε την κατασκευή πολιτιστικών υποδομών, ενώ το υπόλοιπο 43,1% επενδύθηκε σε διάφορα έργα αστικής ανάπλασης τα οποία υποστήριζαν έμμεσα μόνο τις πολιτιστικές δραστηριότητες. Κύριο χαρακτηριστικό του Τ.Π. αποτελεί η διασπορά των πόρων του σε ένα πολύ μεγάλο αριθμό έργων (περίπου 300), με την εξαίρεση 10 μεγάλων έργων που απορροφούσαν το 45,6% του συνολικού προϋπολογισμού. Το Τ.Π. πολλαπλασίασε τους υπάρχοντες χώρους υποδοχής πολιτιστικών δραστηριοτήτων με την προσθήκη εγκαταστάσεων παρόμοιων προδιαγραφών και συνέβαλλε στην ομαλότερη χωρική κατανομή πολιτιστικών υποδομών στην Θεσσαλονίκη.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1 Το Έργο του Τεχνικού Προγράμματος (εκ. δρχ)

Κατηγορία Έργου	Προϋπολογισμός	%
1. Κτίρια Υποδοχής Πολιτιστικών Δραστηριοτήτων	22.270	41
1.1. Εκσυγχρονισμός Υφιστάμενων Κτιρίων	9.470	
1.2. Νέα Κτίρια	12.800	
2. Έργα για την Προστασία και την Ανάδειξη της Αρχιτεκτονικής Φυσιογνωμίας της Πόλης	13.900	26
2.1. Αναπλάσεις σε Γειοχές & Μνημείων	7.200	
2.2. Ανασκαφές - Αναστήλωσεις Μνημείων	1.320	
2.3. Αποκαταστάσεις Διατηρητέων Κτιρίων	5.380	
3. Αναπλάσεις του Δημόσιου Χώρου της Πόλης	17.620	33
3.1. Έργα Αρχιτεκτονικής Τοπίου	390	
3.2. Αναπλάσεις σε Αστικές Περιοχές	15.230	
3.3. Αστική Επίπλωση και Γλυπτική Δημόσιου Χώρου	2.000	

Πηγή: Παπαμίχας

3.1.4 Αξιολόγηση του Τεχνικού Προγράμματος πολιτιστικής υποδομής

Τα έργα του τεχνικού προγράμματος (Τ.Π.) κατατάχθηκαν σε δύο κατηγορίες:

- Έργα πολιτιστικής υποδομής.
- Ζητήματα που συνδέονται με την ευρύτερη αναβάθμιση της πόλης.

Το γενικό συμπέρασμα είναι ότι δόθηκαν πολλά χρήματα για έργα πολιτιστικής υποδομής (56,9% του Τ.Π.) και έτσι δεν δόθηκε βάρος σε ζητήματα και έργα που θα μπορούσαν να συμβάλουν στην γενικότερη αναβάθμιση της πόλης (όχι μόνο την πολιτιστική) και που ούτως ή άλλως θα είχαν πολύ μεγαλύτερη σπουδαιότητα και αποτέλεσμα.

Εμειώνεται δε, ότι το Τ.Π. που αφορά τους Ολυμπιακούς Αγώνες, αφιερώνεται μόλις σε 9% σε έργα που σχετίζονται άμεσα με τους Αγώνες (γήπεδα, στάδια, κλπ.) ενώ το μεγαλύτερο μέρος του Τ.Π. αφορά έργα ευρύτερου ενδιαφέροντος και μεγαλύτερης σημασίας.

Έγινε συνεπώς, κακή ιεράρχηση/καθορισμός των στόχων που έπρεπε να επιτευχθούν, με την τοποθέτηση μεγάλης βαρύτητας σε ζητήματα πολιτιστικής ανάπτυξης (χωρίς αυτό να σημαίνει ότι επιτεύχθηκαν και οι στόχοι που τέθηκαν) και την τοποθέτηση σε δεύτερη μοίρα ζητημάτων γενικότερου ενδιαφέροντος (πολύπλευρης, κοινωνικής, οικονομικής, τουριστικής ανάπτυξης, βελτίωσης της εικόνας της πόλης προς τα έξω). Δεν έγινε δηλαδή κατανοητό ότι η Π.Π.Ε.Θ.97 αποτελούσε μία ευκαιρία για τη συνολική αναβάθμιση της πόλης σε καιριους τομείς που παρουσίαζαν έντονα προβλήματα αλλά και δυνατότητες για ανάπτυξη, παρά αντιμετωπίστηκε μάλλον παρωπιδικά και μέσα στα στενά πλαίσια του όρου «πολιτιστική». Κανείς φυσικά δεν είχε την προσδοκία μετά από τη διοργάνωση της εκδήλωσης αυτής η Θεσσαλονίκη να αποκτήσει το κύρος και την ακτινοβολία των πραγματικών και αδιαφιλονίκητων πολιτιστικών (και όχι μόνο) πρωτευουσών της Ευρώπης (δηλαδή Λονδίνο, Παρίσι). Ωστόσο η δυνατότητα να γίνουν ορισμένα σημαντικά βήματα βελτίωσης στον τομέα αυτό υπήρχε. Τα βήματα αυτά όμως δεν έγιναν, και οι λόγοι για αυτό εντοπίζονται κυρίως στον λανθασμένο προσδιορισμό των επιμέρους στόχων που τέθηκαν στα πλαίσια της πολιτιστικής στρατηγικής-πολιτικής που υιοθετήθηκε (αν υπήρχε ποτέ τέτοια). Η πράξη επιβεβαιώνει την ανυπαρξία πολιτιστικής πολιτικής-στρατηγικής. Πολιτιστικές υποδομές αναμφίβολα δημιουργήθηκαν, αλλά αποσπασματικά και χωρίς ένταξη αυτών στα πλαίσια ενός ευρύτερου αντικειμενικού στόχου. Απλώς, οι πόροι που διατέθηκαν για την κατασκευή πολιτιστικών υποδομών κατανεμήθηκαν στις διάφορες περιοχές της πόλης, χωρίς να έχει

προηγηθεί κάποια στοιχειώδης έρευνα σχετικά με τις πολιτιστικές ελλείψεις-ανάγκες αλλά και στόχους-οράματα για την πόλη.

Το αρχικό σχόλιο της αξιολόγησης του Τ.Π. από τον Λαμπριανίδη είναι μάλλον παραπλανητικό αν αντιμετωπισθεί ανεξάρτητα από τα εξειδικευμένα εχόλια που το ακολουθούν. Σύμφωνα με το πρώτο, η Θεσσαλονίκη φέρεται να έχει αξιοποιήσει την ευκαιρία που της δόθηκε με την ανακήρυξή της σε Π.Π.Ε. για να ανασυγκροτήσει την πολιτιστική της υποδομή και το αστικό της τοπίο (Λαμπριανίδης και άλλοι 1998: 72). Εκ πρώτης όψεως το ανωτέρω σχόλιο δημιουργεί μία εικόνα βελτίωσης που όμως δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα. Ναι μεν κατασκευάστηκαν νέοι χώροι πολιτιστικών δραστηριοτήτων, αυξάνοντας έτσι την αντίστοιχη χωρητικότητα, αλλά η ποιοτική βελτίωση της πολιτιστικής υποδομής, που ήταν και το ζητούμενο, ποτέ δεν λήφθηκε υπ' όψη. Συν τοις άλλοις, η ποσοτική αύξηση των χώρων αυτών δεν συνιστά βελτίωση, αφού δεν δικαιολογείται από την υπάρχουσα ή αναμενόμενη ζήτηση. Εγκαταστάθηκε δηλαδή, πλεονάζουσα χωρητικότητα που συνεπάγεται αυξημένα λειτουργικά κόστη και κόστη συντήρησης των εν λόγω εγκαταστάσεων που δεν μπορούν να καλυφθούν από την πλευρά της ζήτησης. Υπήρξε κατά μία έννοια, έλλειψη marketing αφού δεν συνδέθηκε η προσφορά με τη ζήτηση, ούτε έγινε ο σχεδιασμός των έργων αυτών έχοντας κατά νου συγκεκριμένες ομάδες κοινού που θα εξυπηρετούνταν. Συνέπεια αυτού ήταν (ή θα μπορούσε να ήταν) κάποιες από τις υποδομές αυτές να λειτουργήσουν ανταγωνιστικά προς τις υπόλοιπες και όχι συμπληρωματικά, που είναι και το ζητούμενο, αφού όλες (ή τουλάχιστον, οι περισσότερες από αυτές) απευθύνονταν στο ίδιο κοινό. Το Τ. Π. του Ο.Π.Π.Ε.Θ. '97 ουσιαστικά δεν αποτελεί πρόγραμμα με την έννοια ενός συνόλου δραστηριοτήτων που αποσκοπούν σε καθορισμένους στόχους μέσα σε κάποια όρια χρόνου και κόστους- παρά μόνο κατ' ευφημισμόν. Η έλλειψη προγραμματισμού είναι αυτή που κυρίως οδήγησε στην παραγωγή των περισσότερων προβλημάτων που αντιμετώπισε ο Ο.Π.Π.Ε.Θ. '97, και συναρτάται άμεσα με την γενικότερη έλλειψη προγραμματισμού που χαρακτηρίζει την ελληνική κοινωνία.

Το Τ.Π. του Ο.Π.Π.Ε.Θ. '97 αποτελεί βασικό κατάλογο έργων που προέκυψαν ως προϊόν συμβιβασμού άρα δεν έχει και δεν θα μπορούσε να έχει συνοχή. Πρόκειται για «συμβιβασμό» στην κατάρτιση ενός καταλόγου έργων και όχι στην διαδικασία χάραξης στρατηγικών στόχων όπως θα όφειλε να είναι. Σκοπός του Τ.Π. ήταν να βελτιώσει τη θέση της πόλης στο πολιτιστικό γίγνεσθαι, μέσα από τη διαμόρφωση των κοινών στόχων που θα απέβρεαν από διαδικασίες κοινωνικής συναίνεσης και συμβιβασμού μεταξύ αντικρουόμενων

συμφερόντων. Οι διαδικασίες όμως αυτές αφορούσαν μόνο τα έργα και όχι τους στόχους που υποτίθεται ότι (και όφειλαν να) εξυπηρετούν αυτά τα έργα.

3.1.5 Διάρθρωση πολιτιστικού προγράμματος

Στα πλαίσια του Πολιτιστικού Προγράμματος (Π.Π.) δρομολογήθηκε ένας εξαιρετικά μεγάλος αριθμός εκδηλώσεων. Πιο συγκεκριμένα, (Labrianidis, 2000: 13-14) έλαβαν χώρα 1.271 εκδηλώσεις ενώ εκδόθηκαν 58 βιβλία και 5 περιοδικά. Πριν την διοργάνωση της Π.Π.Ε.Θ. '97 ο ετήσιος αριθμός εκδηλώσεων ανερχόταν σε περίπου 200 ενώ ο γενικός μέσος όρος μεταξύ 1995-2004 ήταν περίπου 500 (Palmer/Rae Associates, 2004: 59). Η πλειοψηφία των εκδηλώσεων αποτελούνταν από μουσικές εκδηλώσεις (27,7%), εκθέσεις (15,5%), και θέατρο (14,9%) (Λαμπριανίδης, 1998). Ο μεγάλος αριθμός παραστάσεων (10.257) υποδήλωνε ότι το κοινό είχε θεωρητικά τη δυνατότητα να παρακολουθεί κατά μέσο όρο σε ημερήσια βάση 27,8 εκδηλώσεις, που είναι ιδιαίτερα μεγάλος αριθμός για τη Θεσσαλονίκη και τη Β. Ελλάδα γενικότερα. Η καινοτομία του Ο.Π.Π.Ε.Θ. '97 ήταν ότι εισήγαγε νέους τύπους πολιτιστικών δραστηριοτήτων όπως:

Τα Εργαστήρια: σε συνεργασία με τους φορείς Τοπικής Αυτοδιοίκησης της Θεσσαλονίκης στηθηκαν εστίες καλλιτεχνικής δημιουργίας για νέους σε τομείς όπως η φωτογραφία, η γραφιστική, το θέατρο, η χορωδία, το βίντεο και η ηχογράφηση.

Τα Εντευκτήρια: χώροι ψυχαγωγίας, εκμάθησης γλωσσών και δημιουργικής απασχόλησης για πρόσφυγες και παλιννοστούντες. Τα Εντευκτήρια δημιουργήθηκαν στις Δυτικές Συνοικίες όπου παρατηρείται μεγάλη συγκέντρωση μεταναστών και προσφύγων.

Εκπεράτων: το πρόγραμμα αυτό παρουσίασε το ελλαδικό σταιχείο της διασποράς και στάθηκε η αφορμή να επανασυνδεθούν με την πατρίδα και μικρής κλίμακας δημιουργοί και νέοι καλλιτέχνες. Η δράση αυτή, με μεγάλο βαθμό πρωτοτυπίας για Ευρωπαϊκή Πολιτιστική Πρωτεύουσα, περιέλαβε τους δυο καλοκαιρινούς μήνες εκθέσεις, μουσικές, χορευτικές και θεατρικές παραστάσεις.

Ειδικές Δράσεις: αφορούσαν άτομα με ειδικές ανάγκες.

Ο Deffner (2005a: 249, 2005b:136) συσχετίζει τις παραπάνω δραστηριότητες με τους τέσσερις βασικούς άξονες άσκησης αστικής πολιτικής από την Ε.Ε. οι οποίοι, όπως τονίζει, επικεντρώνονται περισσότερο στα προβλήματα παρά στις δυνατότητες, ενώ ο συνδυασμός

χρονικού και πολιτιστικού σχεδιασμού, όπως υποστηρίζει, θα συνέβαλε σε μια διαφορετική προσέγγιση Σχεδιασμού.

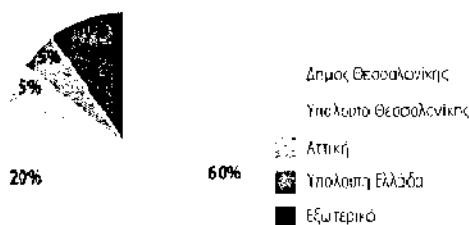
Μεγάλο ποσοστό εκδηλώσεων πραγματοποιήθηκε από Έλληνες καλλιτέχνες (69,5%). Το ποσοστό συμμετοχής καλλιτεχνών από τη Θεσσαλονίκη ανήλθε στο 35,1% επί του συνόλου των εκδηλώσεων, ενώ συμμετείχαν συνολικά 28 χώρες. Μεγάλο ποσοστό παραστάσεων παρουσίασε χαμηλό βαθμό συμμετοχής του κοινού εξαιτίας της υπερβολικής προσφοράς εκδηλώσεων, της συγκέντρωσής τους σε στενά χρονικά περιθώρια και του πολύ μεγάλου αριθμού παρόμοιων εκδηλώσεων. Μεγάλο ποσοστό εκδηλώσεων (20,5%) πραγματοποιήθηκε εκτός Νομού Θεσσαλονίκης παρά το γεγονός ότι ο αριθμός των παραστάσεων ήταν σημαντικά μικρότερος. Οι εκδηλώσεις αυτές πραγματοποιήθηκαν την καλοκαιρινή περίοδο και κυρίως στο νομό Χαλκιδικής που αποτελεί και τον κύριο παραθεριστικό προορισμό των κατοίκων της Θεσσαλονίκης. Η πλειοψηφία των εκδηλώσεων που πραγματοποιήθηκαν εντός του Νομού Θεσσαλονίκης διοργανώθηκαν από το Δήμο Θεσσαλονίκης που διαθέτει και τις περισσότερες πολιτιστικές εγκαταστάσεις.

3.1.6 Ανταπόκριση του κοινού

Αναφορικά με τη σύνθεση του κοινού που συμμετείχε στο θεσμό Π.Π.Ε.Θ. '97, επισημαίνεται ότι μόνο το 10% των επισκεπτών προήλθε από άλλες χώρες και κυρίως από χώρες της Ε.Ε. και λιγότερο της Βαλκανικής (Labrianiδής, 2000:14). Σχεδόν το ήμισυ των ξένων επισκεπτών παρακολούθησε δυο εκδηλώσεις, ενώ η πλειοψηφία των επισκεπτών από τα Βαλκάνια παρακολούθησε μία μόνο εκδήλωση. Όσον αφορά τη χωρική κατανομή των Ελλήνων επισκεπτών, οι περισσότεροι από αυτούς ήταν κάτοικοι Θεσσαλονίκης. Στους δέκα επισκέπτες, ένας ήταν ξένος, ένας από άλλες περιοχές της Ελλάδας, και οι υπόλοιποι οκτώ από τη Θεσσαλονίκη με το 75% αυτών να είναι δημότες Θεσσαλονίκης και το υπόλοιπο 25% να προέρχεται από την περιφέρειά της. Περισσότερο από το 50% των εκτός Θεσσαλονίκης επισκεπτών προέρχονταν από την Αττική ενώ οι όμοροι της Θεσσαλονίκης Νομοί δεν συνέβαλλαν περισσότερο από τους υπόλοιπους. Σχηματικά, η χωρική κατανομή των συμμετεχόντων στην Π.Π.Ε.Θ. '97 έχει ως εξής:

Υπήρξαν επίσης κάποιες εκδηλώσεις ιδιαίτερης σημασίας (ακόμα και σε διεθνές επίπεδο) που πραγματοποιήθηκαν στα πλαίσια της Π.Π.Ε.Θ. '97. Πέντε από αυτές απορρόφησαν μεγάλο μέρος (24,2%) (Labrianiδής, 2000: 15) του προϋπολογισμού. Οι δυο μεγαλύτερες (η συναυλία των U2 και οι θησαυροί του όρους Άθως) προώθησαν τον θεσμό της Π.Π.Ε.,

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1 Χωρική Κατανομή Συμμετεχόντων στην ΠΠΕΘ '97

οδήγησαν σε υψηλότερα ποσοστά συμμετοχής του κοινού και βελτίωσαν την εικόνα της Θεσσαλονίκης (ibid.). Εν γένει όμως, πολλές από τις παραστάσεις με είσοδο παρουσίασαν χαμηλή προσέλευση κοινού. Αυτό οφείλεται, σύμφωνα με τον Deffner (2005: 250), στην ύπαρξη τεράστιου αριθμού εκδηλώσεων το 1997, στην εξαιρετικά πυκνή χρονική τους κατανομή την περίοδο Μαΐου – Σεπτεμβρίου, και στον πολύ μεγάλο αριθμό παρόμοιων εκδηλώσεων που απευθύνονταν στο ίδιο κοινό. Όσον αφορά το μορφωτικό επίπεδο του κοινού που συμμετείχε στις εκδηλώσεις, σημειώνονται τα εξής: το μεγαλύτερο ποσοστό ανθρώπων χαμηλού ή ανύπαρκτου μορφωτικού επιπέδου δεν συμμετείχαν σε καμία εκδήλωση, ενώ το ποσοστό εκείνων που συμμετείχαν, δεν παρακολούθησαν πάνω από 10 εκδηλώσεις. Αντίθετα, περισσότερο από το 50% των ανθρώπων δευτεροβάθμιας ή τριτοβάθμιας εκπαίδευσης παρακολούθησαν πάνω από μία εκδήλωση. Γενικά, όσο το επίπεδο εκπαίδευσης ανεβαίνει, ανεβαίνουν και τα ποσοστά συμμετοχής του κοινού (ibid.).

3.1.7 Οφέλη του πολιτιστικού προγράμματος

Το Πολιτιστικό Πρόγραμμα (Π.Π.) είχε πολλούς πόρους στη διάθεσή του, για την ακρίβεια είχε τον υψηλότερο προϋπολογισμό από όλες τις προηγούμενες διοργανώσεις με εξαίρεση την Κοπεγχάγη (1996). Το συνολικό λειτουργικό κόστος επίσης, ήταν το υψηλότερο μεταξύ 1995 και 2004 (Palmer/Rae Associates 2004: 63,86). Το αποτέλεσμα ωστόσο δεν ήταν το αναμενόμενο. Αυτό οφειλόταν κυρίως στον ετερογενή χαρακτήρα του Προγράμματος και στον κακό χρονικό σχεδιασμό του, γεγονότα που αντανακλούν την έλλειψη χρόνικου και πολιτιστικού σχεδιασμού. Εξαιτίας της αδυναμίας του να καθορίσει σαφείς αντικειμενικούς στόχους, το Π.Π. ήταν εξαιρετικά πολυσχιδές. Σκοπός ήταν η ενσωμάτωση στο Π.Π. όσο το δυνατόν περισσότερων εκδηλώσεων για ένα όσο το δυνατόν ευρύτερο κοινό. Περιελή-

φθησαν στο Π.Π. εκδηλώσεις, οι οποίες παρα το γεγονός ότι ήταν άσχετες με τους στόχους του Π.Π., χρηματοδοτήθηκαν από αυτό. Αυτό είχε πρόσθετες αρνητικές επιπτώσεις με την έννοια ότι αναπτύχθηκε η αντίληψη ότι οτιδήποτε θα μπορούσε να χρηματοδοτηθεί από τον Ο.Π.Π.Ε.Θ. '97. Βασικό χαρακτηριστικό του Π.Π. ήταν η πολυσυλλεκτικότητα, την οποία ο Ξυδάκης (1997) χαρακτήρισε ως την «αποθέωση του όλα για όλους». Η πρόθεση να προβληθεί η Θεσσαλονίκη ως πόλη της Ανατολής και της Δύσης, του Βορρά και του Νότου, ως πρωτεύουσα των προσφύγων, ως Βαλκανική και ως Ευρωπαϊκή πόλη μετέβαλλε τον Ο.Π.Π.Ε.Θ. '97 από διαμορφωτή πολιτιστικής πολιτικής σε καλλιτεχνικό ιμπρεσάριο (Labrianiδης, 2000: 16). Ο κακός χρονικά σχεδιασμός των εκδηλώσεων (λόγω της έλλειψης κατάλληλων χώρων) απέτρεψε την έλευση διεθνώς αναγνωρισμένων συγκροτημάτων τα οποία σε πολλές περιπτώσεις προγραμματίζουν την εμφάνισή τους δύο χρόνια νωρίτερα. Μερικές εκδηλώσεις χρειάστηκε να ακυρωθούν είτε λόγω έλλειψης κατάλληλων χώρων, είτε λόγω περικοπής κυβερνητικών δαπανών. Ο καθορισμός χώρων υποδοχής την τελευταία στιγμή και η αλλαγή του χώρου υποδοχής μερικών εκδηλώσεων εξέθεσαν τον Ο.Π.Π.Ε.Θ. '97, δημιούργησαν σύγχυση στο κοινό και προκάλεσαν αρνητική δημοσιότητα. Παρ' όλα αυτά, η Π.Π.Ε.Θ. '97 άλλαξε, έστω και προσωρινά, τη σχετική αδιαφορία του κοινού για πολιτιστικές εκδηλώσεις. Ένας εξαιρετικά μεγάλος αριθμός εκδηλώσεων φιλοξενήθηκε το 1997 (6 φορές πάνω από τον ετήσιο μέσο όρο). Οι εκδηλώσεις αυτές κάλυψαν σχεδόν όλο το φάσμα της καλλιτεχνικής δημιουργίας και «επιμόρφωσαν» κατά κάποιον τρόπο το κοινό αυξάνοντας τη ζήτηση για πολιτιστικές εκδηλώσεις. Επίσης, η Π.Π.Ε.Θ. '97 οδήγησε στη δημιουργία νέων φορέων πολιτισμού και στην ενίσχυση των ήδη υπαρχόντων. Περισσότερα σχόλια για την επίδραση αυτή αναφέρονται στην παράγραφο της θεσμικής ανάπτυξης.

3.1.8 Ο Ρόλος της χρηματοδότησης

Τα κονδύλια που διατέθηκαν για τη διοργάνωση της Π.Π.Ε.Θ. '97 αφορούσαν κυρίως τεχνικά έργα 79 δις. (81,4% του συνολικού προϋπολογισμού) και 19 δις. για το Π.Π. Ήταν μία βασική στρατηγική επιλογή του Ο.Π.Π.Ε.Θ. '97 που διαφοροποιεί την πόλη από προηγούμενες Π.Π.Ε. Ήταν αντιστάθμισμα στην έλλειψη άλλων μεγάλων έργων στην πόλη (μετρό, υποθαλάσσια αρτηρία, χώροι στάθμευσης), απάντηση της κυβέρνησης σε μία συνεχόμενη κριτική που αφορούσε και εξακολουθεί να αφορά τον παραγκωνισμό της Θεσσαλονίκης από την Αθήνα, αλλά οφείλονταν επίσης και στην εκτίμηση των ευκαιριών που διαμορφώνονταν για ένα σημαντικό οικονομικό άνοιγμα της πόλης προς τα Βαλκάνια, ύστερα από τις εξελίξεις που έλαβαν χώρα στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη. Αν και κάτι τέτοιο δεν επιβεβαιώνεται

από την κατανομή των πόρων των Κ.Π.Σ. Ι και ΙΙ όπου η Θεσσαλονίκη παρέμεινε ουσιαστικά στο περιθώριο και δεν πραγματοποιήθηκαν οι επενδύσεις για τη δημιουργία των αναγκαίων υποδομών μεταφοράς και τηλεπικοινωνιών που θα αναδείκνυσαν την πόλη σε «Μητρόπολη των Βαλκανίων».

3.1.9 Οργανωτική ικανότητα – Θεσμική ανάπτυξη

Θα μπορούσε να δει κανείς τον Ο.Π.Π.Ε.Θ. '97 να μετεξελίσσεται σε ένα όργανο-θεσμό διαμόρφωσης στρατηγικής για την πολιτισμική ανάπτυξη της πόλης. Αυτό βέβαια προϋποθέτει ότι ο Ο.Π.Π.Ε.Θ. '97 θα μετεξελισσόταν σε ένα όργανο στο οποίο θα εκπροσωπούνται οι κοινωνικοί, πολιτιστικοί, οικονομικοί, πολιτικοί κλπ. φορείς της πόλης και θα απομακρυνόταν από τη λογική του εναγκαλισμού του από το κράτος που οδηγεί σε σημαντικές στρεβλώσεις στην αγορά του πολιτισμού.

Οι λόγοι αποτυχίας του Τ.Π. μπορούν να αναζητηθούν στην αδυναμία εκπλήρωσης των καθηκόντων που ανέλαβε η διοίκηση του Ο.Π.Π.Ε.Θ.'97.

Επιπροσθέτως εντοπίζεται και ένα είδος θεσμικής αδυναμίας που προκύπτει από τον τρόπο λειτουργίας του Ο.Π.Π.Ε.Θ.'97. Ο τελευταίος, αντί να λειτουργήσει ως όργανο χάραξης στρατηγικών κατευθύνσεων, περιορίστηκε στην επικύρωση αποφάσεων που αφορούσαν κυρίως ζητήματα ημερήσιας διάταξης. Η έλλειψη, επίσης εμπειρίας του οργανισμού που συστάθηκε για να επιτελέσει τα έργα των Τ.Π. και Π.Π. (Πολιτιστικό Πρόγραμμα) αποτελεί μία ακόμη θεσμική αδυναμία.

Μερικοί ακόμη από τους λόγους αποτυχίας του Τ.Π. είναι δυνατό να εντοπισθούν στη μεγάλη διασπορά πόρων (>50%) σε μικρά και μεσαία έργα. Το καταστατικό της ίδρυσης του Ο.Π.Π.Ε.Θ.'97 προέβλεπε τη συστέγαση όσο το δυνατόν περισσότερων συμφερόντων, ικανοποιώντας χρόνια αιτήματα-λιμνάζοντα προβλήματα πολιτιστικών φορέων και δήμων, δίνοντας απασχόληση στον κατασκευαστικό κλάδο. Έτσι το Τ.Π. αποτέλεσε στην ουσία ένα συνονθύλευμα έργων που αποσκοπούσαν στην αντιμετώπιση όλων εκείνων των χρόνιων προβλημάτων που έπρεπε να λυθούν. Ήταν δηλαδή, ένα προϊόν συμβιβασμού. Γι' αυτό άλλωστε εξασφάλισε και τη συναίνεση όλων σχεδόν των αρμόδιων φορέων. Το ίδιο κατέστη ακόμη πιο αναποτελεσματικό εξαιτίας της αδυναμίας του να τηρήσει τα τιθένενα χρονοδιαγράμματα και προϋπολογισμούς. Μόνο ένα μικρό μέρος των έργων είχαν ολοκληρωθεί μέχρι το Δεκέμβριο του 1996, ενώ περισσότερα από τα μισά έργα (56,6%) και ένα ακόμη

μεγαλύτερο μέρος από το σύνολο του προϋπολογισμού (82,2%) δεν είχαν ολοκληρωθεί πριν το Μάιο του 1998 (Deffner, 2005: 254). Σήμερα, υπάρχουν πολύ λιγότερες εκδηλώσεις και πολύ περισσότερες εγκαταστάσεις με αποτέλεσμα το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών να υπολείπεται, αυξάνοντας έτσι το λειτουργικό κόστος και το κόστος συντήρησης.

Η αδυναμία λοιπόν του Ο.Π.Π.Ε.Θ'97 να συντάξει ένα συνεκτικό πρόγραμμα δεν πρέπει να αντιμετωπισθεί ως απόρροια συγκυριακών γεγονότων ή παραγόντων με δευτερεύουσα σημασία (υποτιθέμενη ανικανότητα κάποιων προσώπων ή εξυπηρέτηση άναμων συμπερόντων κλπ.). Παρόλο που η σύνθεση του Δ.Σ. του Ο.Π.Π.Ε.Θ'97 καθορίστηκε περισσότερο από μια προσπάθεια διασφάλισης του εναγκαλισμού του από την κυβέρνηση παρά από τη διασφάλιση της μεγαλύτερης δυνατής αποτελεσματικότητάς του. Ασφαλώς, το γεγονός ότι ανατέθηκε ένα ιδιαίτερο δύσκολο έργο σε ένα νεοσύστατο οργανισμό χωρίς καμία διοικητική παράδοση, το οποίο μάλιστα έπρεπε να υλοποιηθεί σε ένα εξαιρετικά σύντομο χρονικό διάστημα, μπορεί εν μέρει να ερμηνεύσει το γιατί ο Ο.Π.Π.Ε.Θ'97 δεν μπόρεσε να ανταποκριθεί πλήρως στην αποστολή του. Όμως η αδυναμία του Ο.Π.Π.Ε.Θ'97 να συντάξει ένα συνεκτικό πρόγραμμα έχει βαθιές ρίζες, οφείλεται σε εγγενή χαρακτηριστικά της ίδιας της κοινωνίας, όπως η κυριαρχία του πολιτικού στον τρόπο οργάνωσης της κοινωνίας. Είναι πολύ υποδηλωτική των παραπάνω η άποψη του Τ.Ε.Ε./ΤΚΜ (1998β)² σχετικά με τα αίτια της αποτυχίας του Δ.Σ. του Ο.Π.Π.Ε.Θ'97 στην αποστολή του.

Η Π.Π.Ε.Θ'97 οδήγησε στη θεσμοθέτηση νέων φορέων πολιτιστικής δράσης όπως το Κρατικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, το Μουσείο Φωτογραφίας Θεσσαλονίκης, το Μουσείο Κινηματογράφου Θεσσαλονίκης, η Όπερα Δωματίου, το Λογοτεχνικό Αρχείο, με δική τους οργανωτική δομή. Ωστόσο, κάποιες από τις αδυναμίες των φορέων αυτών εντοπίζονται στην έλλειψη πόρων, στην διαδικασία χειραφέτησής τους από τον Ο.Π.Π.Ε.Θ., και στην ανάγκη διαμόρφωσης των νέων χώρων λειτουργίας τους. Σημειώνεται δε, ότι η επιτυχία των θεσμών αυτών συναρτάται σε μεγάλο βαθμό από τα ηγετικά τους στελέχη.

Εκτός από τη δημιουργία νέων φορέων πολιτισμού, ενισχύθηκαν οι ήδη υπάρχοντες μέσω της οικονομικής συνεργασίας που πραγματοποιήθηκε με τον Ο.Π.Π.Ε.Θ'97. Διαμορφώθηκε συνελπώς η δυνατότητα πραγματοποίησης εκδηλώσεων μεγαλύτερης από ότι συνήθως ακτινοβολίας με υψηλότερα αμειβόμενους καλλιτέχνες, ειδικά προγράμματα. Τέτοιου είδους εκδηλώσεις (Θεατρική Άνοιξη, Φεστιβάλ Ένωσης Θεάτρων της Ευρώπης) έλαβαν όντως χώρα, γεγονός που αποδεικνύει την ανάγκη ένωσης δυνάμεων για μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα.

Ασφαλώς, πρέπει να καταστεί σαφές ότι η δημιουργία νέων θεσμών πολιτισμού ή η ενίσχυση των υπαρχόντων δεν αποτελεί πανάκεια. Υπάρχουν ζητήματα που άπτονται του τρόπου παραγωγής του πολιτιστικού έργου και κυρίως του τρόπου «προώθησής» του στο κοινό, που είναι πολύ πιο καθοριστικά. Πολλοί άλλωστε, δημιουργοί της Θεσσαλονίκης μόλις ξεπεράσουν ένα μέσο επίπεδο οδηγούνται εκ των πραγμάτων στην Αθήνα, όπου υπάρχουν πολλαπλάσιες δυνατότητες για την προώθηση του έργου τους.

Τέλος, αυτό που κυρίως έδειξε η σύντομη ιστορία του Ο.Π.Ε.Θ'97 είναι ότι οι κοινωνικοί, οικονομικοί, επιστημονικοί και λοιποί φορείς της πόλης δεν μπόρεσαν να επιβάλλουν ότι η διοίκηση ενός τόσο σημαντικού Οργανισμού θα ασκηθεί με τον πλέον αποτελεσματικό τρόπο για την πόλη. Έναν τρόπο που ιδεατά θα επέτρεπε στην πόλη να ξεπεράσει τον σημερινό «επαρχιωτισμό» της. Αυτή η αδυναμία των φορέων της πόλης είναι που θα πρέπει να αποτελέσει αντικείμενο προβληματισμού, τόσο γιατί περιόρισε την αποτελεσματικότητα του Ο.Π.Ε.Θ'97 όσον αφορά το Κ.Π. αλλά και το πρόγραμμα των Τεχνικών Έργων, όσο κυρίως γιατί αναπόφευκτα θα δημιουργήσει παρόμοια προβλήματα και στο μέλλον.

3.1.10 Κοινωνική αποδοχή και συμμετοχή

Η Π.Π.Ε.Θ. '97 δεν πέτυχε να τονώσει το ηθικό των κατοίκων της πόλης, να ξεπεραστεί η διάχυτη μιζέρια και επαρχιωτισμός που συνήθως εκφράζονται με τη μορφή πολεμικής εναντίον του Αθηνοκεντρισμού και να «αυσπειρωθούν» οι πολίτες της πόλης σε μία προοπτική αναβάθμισης της ζωής στην πόλη. Η διεκδίκηση της διοργάνωσης του θεσμού από τη Θεσσαλονίκη και όχι το Ναύπλιο ήταν ίσως και η τελευταία πράξη μεγάλης αυσπείρωσης της πόλης γύρω από την Π.Π.Ε. Ένα ρεύμα αυσπείρωσης που υπήρχε τα πρώτα χρόνια μετά την απονομή του χρίσματος γύρω από το όραμα που έφερε μαζί της η Π.Π.Ε. συρρικνώθηκε σχετικά σύντομα και οι πολίτες της πόλης έκτοτε παρέμειναν αδρανείς. Στη συνέχεια άρχισαν ουσιαστικά τα προβλήματα και οι διαμαρτυρίες γιατί ίσως ο Ο.Π.Ε.Θ'97 ποτέ δεν «έπεισε» τους Θεσσαλονικείς. Μία σωστή επικοινωνιακή πολιτική, και ειδικότερα στρεφόμενη προς τους πολίτες θα είχε αποτρέψει την εμφάνιση τέτοιου είδους φαινομένων. Όταν λοιπόν οι ίδιοι οι πολίτες αδυνατούν να αντιμετωπίσουν με θετικό τρόπο την πόλη στην οποία κατοικούν συμβάλλοντας στην βελτίωσή της, φαίνεται μάλλον εξωπραγματικό να προσδοκά κανείς την εγκατάσταση σε αυτήν νέων κατοίκων. Πως άλλωστε θα ήταν αυτό δυνατό όταν οι ίδιοι οι κάτοικοι παραδέχονται εμμέσως (εκφράζοντας την πολεμική τους) ότι η πόλη τους υστερεί έναντι της Αθήνας; Ασφαλώς, η επισήμανση των προβλημάτων-αδυναμιών

μίας πόλης, αν και χρήσιμη, είναι σαφώς ευκολότερη από την επίλυση-εξάλειψή τους, όμως δεν είναι αυτό που θα φέρει νέους κατοίκους. Αντίθετα θα αποθαρρύνει και εκείνους που αρχικά ενδιαφέρονταν να εγκατασταθούν σε αυτήν.

3.1.11 Οικονομική απόδοση και οφέλη

Περνώντας τώρα στο πρακτικό μέρος της ανάλυσης της επίδρασης της Π.Π.Ε.Θ. '97 στον τουριστικό τομέα, μία προκαταρκτική παρατήρηση από μία εκ των υστέρων οπτική, αφορά την διερεύνηση των δαπανών των εκτός της Θεσσαλονίκης επισκεπτών των εκδηλώσεων. Πρόκειται για δαπάνες που συνδέονται με το κόστος διαβίωσης, διαμονής και ψυχαγωγίας των ατόμων που επισκέπτονται τη Θεσσαλονίκη ειδικά, ή έχοντας πρωταρχικό κίνητρο την παρακολούθηση εκδηλώσεων του Κ.Π. Πρόκειται για συμπληρωματικά στοιχεία της συνολικής ζήτησης στην περιοχή η οποία συνδέεται έμμεσα με το θεσμό της Π.Π.Ε. Αναφέρεται σε χρηματικές ροές που συνδέονται με το κόστος διαβίωσης (διαμονή, ψυχαγωγία, διατροφή, μεταφορά κλπ.) των επισκεπτών από την υπόλοιπη Ελλάδα και το εξωτερικό στην πόλη της Θεσσαλονίκης. Η ανάλυση της πρόσθετης αυτής κατηγορίας ζήτησης παρουσιάζει ένα πλεονέκτημα και ένα μειονέκτημα. Το πλεονέκτημα συνίσταται στο γεγονός ότι όλες οι παραπάνω δαπάνες των επισκεπτών αφορούν στη ζήτηση υπηρεσιών, και με αυτή τη λογική μπορούν να θεωρηθούν ότι συμβάλλουν εξ' ολοκλήρου στη δημιουργία άμεσου εισοδήματος στην περιοχή. Το μειονέκτημα από την άλλη μεριά έγκειται στο γεγονός, ότι δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για τον αριθμό των εκτός της Θεσσαλονίκης επισκεπτών κατά τη διάρκεια της Π.Π.Ε.

Σύμφωνα με τα δεδομένα (Λαμπριανίδης, 1998:203) προκύπτει ότι το 1997 πραγματοποιήθηκαν στην πόλη 33.000 περισσότερες διανυκτερεύσεις από το 1996 και οι οποίες μπορούν να αποδοθούν στην Π.Π.Ε. Λαμβάνοντας υπόψη το μέσο αριθμό διανυκτερεύσεων ανά άτομο που είναι 2,2 συνάγεται ότι οι πρόσθετες διανυκτερεύσεις αντιστοιχούν σε 15.000 πρόσθετους επισκέπτες λόγω Π.Π.Ε. Αν το κόστος διαμονής ανά διανυκτέρευση υπολογισθεί στις 20.000 δρχ. και οι υπόλοιπες ανάγκες διατροφής, μετακίνησης κλπ απαιτούν ημερήσια δαπάνη ίση με 10.000 δρχ. προκύπτει μία πρόσθετη δαπάνη για την περιοχή της τάξης του 1 δις δρχ. Από το ποσό αυτό θα πρέπει να αφαιρεθούν οι δαπάνες φιλοξενίας του Ο.Π.Π.Ε.Θ.'97 που ανήλθαν στο ύψος των 800 εκ. δρχ. Στο παραπάνω υπόλοιπο θα πρέπει να προστεθούν οι δαπάνες των επισκεπτών οι οποίοι διέμεναν σε γνωστούς και φίλους καθώς και εκείνων οι οποίοι δεν συνδύασαν την παρακολούθηση εκδηλώσεων με διανυκτέρευση

στη Θεσσαλονίκη. Το ποσό αυτό είναι αδύνατο να υπολογισθεί. Σε κάθε περίπτωση, είναι δυνατό να υποστηρίξει κάποιος ότι οι δαπάνες των ξένων επισκεπτών στη Θεσσαλονίκη δεν ξεπερνούν, ακόμη και κάτω από τις πιο αισιόδοξες εκτιμήσεις το ποσό του 1 δις. δρχ. Το ποσό αυτό θεωρείται ότι συμβάλλει εξ' ολοκλήρου στη δημιουργία άμεσου εισοδήματος στην τοπική οικονομία.

3.1.12 Απασχόληση

Η υλοποίηση των εκδηλώσεων του Ο.Π.Ε.Θ. '97 απαίτησε τη στήριξή τους από επαγγέλματα που σχετίζονται άμεσα με τις πολιτιστικές δραστηριότητες και τα οποία γνώρισαν και αυτά μία πολύ σημαντική ώθηση κατά τη διάρκεια διοργάνωσης του θεσμού. Έτσι, παραγωγοί και διοργανωτές, τεχνικοί ήχου και φωτισμού, φωτογράφοι, τεχνικοί θεάτρου, *μάντζερ πολιτισμού, ταξιθέτες, φύλαξη (security) χώρων* ωφελήθηκαν και υλικά αλλά και άυλα με την απόκτηση τεχνογνωσίας και εμπειρίας. Οικονομικά οφέλη προέκυψαν και για κάποιους άλλους συναφείς τομείς της οικονομικής δραστηριότητας όπως φωτογραφικά εργαστήρια, τυπογραφεία, διαφημιστικά γραφεία, ξενοδοχεία, ενοικιάσεις αυτοκινήτων, μεταφορές, συνεργεία καθαριότητας, courier, ανθοπωλεία.

3.1.13 Προβολή της Θεσσαλονίκης στην Ευρώπη

Γενικά, η διοργάνωση μίας εκδήλωσης όπως η Π.Π.Ε. συμβάλλει, αν γίνει σωστή εκμετάλλευσή της, στη δημιουργία ευνοϊκότερης εικόνας για την πόλη. Οι επιμέρους εκδηλώσεις που συνοδεύουν το κύριο γεγονός (δηλαδή την ίδια την Π.Π.Ε.) επιδρούν θετικά σε θέματα εικόνας της πόλης. Ο βαθμός δημοτικότητας του καλλιτέχνη που συμμετέχει στις επιμέρους εκδηλώσεις, η ακτινοβολία του, και η προσέλευση του κοινού στην εμφάνισή του, προσδίδουν κατ' αναλογία αίγλη στο διοργανωτή και αποδίδουν ανάλογο ρόλο στην πόλη που τον φιλοξένησε. Η εικόνα της Θεσσαλονίκης εν προκειμένω, πλησίασε εκείνες των μεγαλουπόλεων με καθιερωμένη πολιτιστική ζωή, λόγω της πραγματοποίησης σε αυτήν το 1997 ορισμένων ιδιαίτερα αξιόλογων πολιτιστικών δραστηριοτήτων. Η θετική τους επίδραση ωστόσο δεν είναι δυνατό να συνεχισθεί στο διηνεκές. Είναι αναγκαία η προγραμματισμένη και συντονισμένη συνέχιση τέτοιων εκδηλώσεων. Η αρμοδιότητα αυτή αποτελεί αντικείμενο δράσης των τοπικών πολιτιστικών φορέων, και με την προϋπόθεση ότι θα εφαρμοσθεί σωστά, παρέχει την δυνατότητα τοποθέτησης της πόλης (Θεσσαλονίκης) στον Ευρωπαϊκό κύκλο των κόμβων με υψηλή πολιτιστική εικόνα. Με αυτόν τον τρόπο γίνεται δυνατή η κατάργηση της αίσθησης και εικόνας της δορυφορικής

πόλης, και επιτυγχάνεται η τόνωση της οικονομίας της με την υποστήριξη επαγγελματιών «εξυπηρέτησης» πολιτισμού (για παράδειγμα, γραφείων διοργάνωσης και παραγωγής, τυπογραφεία, διαφημιστικά γραφεία τεχνικών ήχου και φωτισμού), γεγονός που ενισχύει και τον τομέα της απασχόλησης. Δυστυχώς όμως, η Π.Π.Ε.Θ. '97 εκτός του ότι δεν πέτυχε να τονώσει το ηθικό των κατοίκων, όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενη παράγραφο, δεν κατάφερε επίσης να καθιερώσει την πόλη ως νέο προσορισμό στην αγορά του πολιτιστικού τουρισμού, πράγμα που σύμφωνα με τον Richards (1999, σελ. 411 στον Deffner 2005, σελ. 257) είναι ούτως ή άλλως δύσκολο. Δεν πέτυχε επίσης, να δημιουργήσει τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την παραγωγή και κατανάλωση πολιτιστικών δραστηριοτήτων σε βάθος χρόνου αλλά ούτε και να δημιουργήσει καλλιτεχνική αγορά που θα μπορούσε να βελτιώσει τις εκδηλώσεις ποιοτικά και ποσοτικά (Deffner 2005:259).

Η συμβολή επίσης, της Π.Π.Ε. στο μάρκετινγκ της πόλης ήταν βραχυπρόθεσμα, αρκετά αξιόλογη. Η πόλη της Θεσσαλονίκης, με αφορμή κάποια κεντρικά γεγονότα του Καλλιτεχνικού Προγράμματος (Κ.Π.) του Ο.Π.Π.Ε.Θ.'97 προβλήθηκε σε Ευρωπαϊκό αλλά και σε διεθνές επίπεδο. Το ζήτημα της προβολής της πόλης, ως γνωστόν, αποτελεί ένα από τα κύρια συστατικά του αστικού μάρκετινγκ. Ένας τρόπος απόκτησης προβολής ήταν και η προσέλκυση σημαντικών προσωπικοτήτων, πέραν βέβαια εκείνων που ανήκουν στο καλλιτεχνικό στερέωμα³. Η Π.Π.Ε. αποτέλεσε το κίνητρο για την επίσκεψη αυτών των προσωπικοτήτων. Μεγάλος ήταν και ο ρόλος που διαδραμάτισαν τα Μ.Μ.Ε. και κυρίως ο ξένος Τύπος. Τα δημοσιεύματά του καταδεικνύουν ότι η Π.Π.Ε. δεν πέρασε απαρατήρητη στο εξωτερικό. Λειτουργήσαν δηλαδή, έστω και ακούσια, ορισμένα από τα γνωστά εργαλεία του αστικού μάρκετινγκ, όπως η διαφήμιση με διάφορα μέσα (Τύπος, Internet, ξένες αεροπορικές εταιρείες, Ευρωπαϊκοί σιδηρόδρομοι). Προβλήθηκαν το καλλιτεχνικό πρόγραμμα, η πολιτιστική δραστηριότητα της πόλης, ενώ η ίδια η διοργάνωση έγινε σημαντικός σταθμός στην ιστορία του θεσμού, αποτέλεσε ευκαιρία για συγκρίσεις με άλλες Πολιτιστικές Πρωτεύουσες, αφορμή για γνωριμία με την πόλη, την ιστορία, τους κατοίκους της, τη ζωή της. Μεγάλες σε κυκλοφορία και εγκυρότητα εφημερίδες και περιοδικά του κόσμου ασχολήθηκαν με την Π.Π.Ε.Θ.'97 και το καλλιτεχνικό της πρόγραμμα, άλλοτε με εκτενή αφιερώματα και άλλοτε με ενημερωτικά ρεπορτάζ ή πληροφορίες για τις εκδηλώσεις. Τα μέσα αυτά, δεν προέβλεψαν μόνο το προφίλ της πόλης αλλά παρουσίασαν διεθνώς το «πρόσωπο» της ίδιας της πόλης, την ιστορική ταυτότητά της, το πολυπολιτισμικό χαρακτήρα της, τη σημασία της πόλης στον ευρύτερο γεωγραφικό χώρο. Χρησιμοποιήθηκαν τα ευρέως διαδεδομένα από τη θεωρία του αστικού μάρκετινγκ συνθήματα, θέματα με χαρακτηριστικότερα από αυτά

τα «το στολίδι της Ελλάδας», «η ωραιότερη πόλη του κόσμου», «Πολιτιστική Πρωτεύουσα: εκεί όπου οι πολιτισμοί συναντώνται».

Το 1997 η Θεσσαλονίκη προσέλκυσε, λόγω του τίτλου της, πολλούς και μεγάλους καλλιτέχνες, Έλληνες και ξένους. Αναμφίβολα, κάθε σχήμα, κάθε μουσικός, κάθε ορχήστρα θέλει να παίξει σε μία Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης μια που αυτό προσδίδει κύρος. Βέβαια, θα πρέπει να συνειδητοποιήσει κανείς ότι ταυτόχρονα αυτή η μεγάλη δημοσιότητα είχε και αρνητικές πλευρές γιατί καλλιτέχνες από όλη τη Ευρώπη συχνά βίωσαν οι ίδιοι, παράλληλα με όλες τις θετικές τους εμπειρίες, και την ελληνική προχειρότητα και ασυνέπεια.

3.1.14 Η χρήση των υποδομών μετά την εκδήλωση

Η λογική σύνταξης που ακολούθησε το Τ.Π. φαίνεται ότι αγνόησε την πλευρά της ζήτησης με την έννοια ότι κατασκευάστηκε ένας μεγάλος αριθμός πολιτιστικών χώρων που σε καμία περίπτωση δεν δικαιολογείται από την υπάρχουσα ή αναμενόμενη ζήτηση. Η πλεονάζουσα χωρητικότητα που εγκαταστάθηκε στην περιοχή διασκορπίστηκε με τη μορφή πολλών μικρών έργων (300) στην πόλη. Η βιωσιμότητά της (όπως και κάθε άλλου οργανικού στοιχείου της πόλης) εξαρτάται κυρίως από τις υπάρχουσες (και μελλοντικές) συνθήκες της αγοράς στην οποία οφείλει να, και υποτίθεται ότι απευθύνεται. Στην προκειμένη περίπτωση όμως, οι ανάγκες της αγοράς (δηλαδή, οι απαιτήσεις των «κατοναλωτών του πολιτιστικού προϊόντος» σε όρους αστικού μάρκετινγκ) δεν λήφθηκαν υπόψη. Το γεγονός αυτό θέτει σε άμεσο κίνδυνο τη βιωσιμότητα των προαναφερθέντων έργων, λόγω έλλειψης των πόρων που απαιτούνται για τη συντήρησή και τα έξοδα λειτουργίας τους. Επιπρόσθετα, η μέθοδος της απευθείας ανάθεσης που υιοθετήθηκε για την εξοικονόμηση χρόνου στις περισσότερες περιπτώσεις έργων στη Θεσσαλονίκη, ήταν συνήθως πιο δαπανηρή και λιγότερο αποτελεσματική από άλλες. Το φαινόμενο αυτό της επίστευσης που συντελείται με τρόπους που παρακάμπτουν τις συνηθισμένες και θεσμοθετημένες διαδικασίες δεν είναι κάτι άγνωστο, αφού και στη διεθνή βιβλιογραφία συναντάται με τον όρο "fast track planning" (Hall 1989a, p. 26; Thorne & Munro-Clark, 1989, in Deffner 2005: 254). Δεν υπήρξε επίσης, ένα φιλόδοξο σχέδιο μεγάλης κλίμακας για ένα επαναπροσδιορισμό των δημόσιων χώρων της πόλης που θα περιλάμβανε τον επανασχεδιασμό των ιστορικών αξόνων της, την ανάδειξη του ρόλου των σημαντικών μνημείων της μέσα στον αστικό ιστό, την αποκατάσταση της σχέσης της με το παραλιακό μέτωπο και την επέκταση της μητροπολιτικής της περιοχής (Kalogiourou 2003 in Deffner 2005: 255).

3.2 Συμπεράσματα

Φυσικά, καθένας έχει την δυνατότητα να κάνει σκληρή κριτική εκ των υστέρων και κυρίως εκ του ασφαλούς, όμως από την άλλη πλευρά κανείς δεν μπορεί να παραγνωρίζει το γεγονός της ύπαρξης πολύ επιτυχημένων παραδειγμάτων χρησιμοποίησης μίας εκδήλωσης (π.χ. Βαρκελώνης) προς το γενικότερο όφελος της πόλης. Η Π.Π.Ε.Θ.97 ήταν μία χαμένη ευκαιρία, ωστόσο όλοι γνώριζαν (ή άφειλαν να γνωρίζουν) εκ των προτέρων (και κυρίως οι διοργανωτές) ότι ήταν μία μοναδική ευκαιρία για τη συνολική αναβάθμιση της πόλης. Παραδείγματα-πρότυπα από το παρελθόν υπήρχαν, απλώς είτε αγνοήθηκε η ύπαρξή τους, είτε δεν ακολουθήθηκαν. Είναι αλήθεια ότι άλλες είναι οι συνθήκες και οι απαιτήσεις των Ολυμπιακών Αγώνων σε σχέση με το θεσμό της Π.Π.Ε., όμως ο κοινός παρονομαστής κάθε επιτυχημένης διοργάνωσης-εκδήλωσης είναι όραμα, πολιτική, στρατηγική. Χωρίς αυτά, κάθε εκδήλωση αυτοπεριορίζεται απλώς στον διαδικαστικό της χαρακτήρα, στερώντας έτσι οποιουδήποτε είδους αφέλη θα μπορούσαν να απορρέυσουν από αυτήν για την γενικότερη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης στην πόλη που είναι τελικά και το ζητούμενο. Σύμφωνα με τον Deffner (2005: 255), μια προσεκτικά σχεδιασμένη παρέμβαση με τη μορφή ενός "flagship project" συνδεδεμένου σε μια τουριστική πολιτική και σε αστικό μάρκετινγκ, θα μπορούσαν να αποτελέσουν τη βάση για την επιτυχή λειτουργία της Θεσσαλονίκης ως ΠΠΕ και για τη μακροπρόθεσμη ανάπτυξή της. Η ίδια ωστόσο η Π.Π.Ε.Θ. '97 (Deffner, 2005: 259) απέτυχε να δημιουργήσει ένα όραμα για την ανάπτυξη της πόλης. Σύμφωνα με την De Brito (2001:169) τέσσερις είναι οι βασικοί παράγοντες για να έχουν διάρκεια τα θετικά αποτελέσματα από τη διοργάνωση μιας ΠΠΕ: πρώτον, να συμπεριληφθούν οι ντόπιοι καλλιτέχνες και πολιτιστικοί οργανισμοί δεύτερο, να πραγματοποιηθεί ένα πρόγραμμα πριν τη διοργάνωση της ΠΠΕ τρίτο, να βελτιωθεί η εξωτερική εμφάνιση της διοργανώτριας πόλης και τέταρτο να υπάρχει μακροπρόθεσμο όραμα και στρατηγική.

Συμπερασματικά, είναι αναγκαίο κάθε εκδήλωση μεγάλης κλίμακας να αντιμετωπίζεται «έξυπνα», με βαθύτερους στόχους και μηχανισμούς υλοποίησής τους. Τετοιες ευκαιρίες άλλωστε, σπάνια επαναλαμβάνονται για να έχει κανείς την πολυτέλεια να μην τις εκμεταλλεύεται (με τον καλύτερο δυνατό τρόπο).

Σημειώσεις:

- ¹ Το ποσό αυτό αναπροσαρμόστηκε αργότερα στα 79,46 δις (Λαμπριανίδης 1998:53).
- ² Το Τ.Ε.Ε./ΤΚΜ υποστηρίζει ότι τα αίτια της αποτυχίας του Δ.Σ. του Ο.Π.Π.Ε.Θ'97 οφείλονται κυρίως σε πολιτικές και κομματικές σκοπιμότητες, σε διαπλεκόμενα πολιτικο-εκδοτικά και άλλα συμφέροντα, στις επιβληθείσες αλλαγές προσώπων και στις άγονες αντιπαραθέσεις. Συγκεκριμένα, υποστηρίζει ότι το Δ.Σ. του Ο.Π.Π.Ε.Θ'97 απέτυχε και ως προς τους δύο στόχους της αποστολής του. Δηλαδή πρώτον, να καθορίσει τους στόχους, να σχεδιάσει, να ιεραρχήσει, να στηρίξει διοικητικά, να διαχειρισθεί και να υλοποιήσει ένα συνεκτικό και συντονισμένο πρόγραμμα μελετών και έργων, που θα εφοδίαζε την πόλη με έργα πολιτιστικής υποδομής για να αποτελέσουν το κέλυφος των εκδηλώσεων του 1997. Δεύτερον, απέτυχε να σχεδιάσει και να προωθήσει αφενός το καλλιτεχνικό πρόγραμμα του 1997 και αφετέρου τη στρατηγική που ήταν αναγκαία, ώστε η Θεσσαλονίκη να αναδειχθεί σε μητροπολιτικό κέντρο υποδομής και παραγωγής πολιτισμού, στα πλαίσια μιας προσπάθειας για την γενικότερη πολιτιστική ανάπτυξη της πόλης.
- ³ Ανάμεσα σε αυτούς ο Οικουμενικός Πατριάρχης Βαρθελομαίος, η Βασίλισσα της Ολλανδίας Βεατρίκη και ο πρίγκιπας Κιάου, ο Φεντερίκο Μσιόρ της UNESCO, ο Ζακ Σαντέρ, ο πρόεδρος της Δημοκρατίας της Γεωργίας Εντβαρντ Σεβαρτνάντζε, ο Πρόεδρος της Βουλγαρίας Πήτερ Στογιάνωφ, κ.α.

Βιβλιογραφικές αναφορές

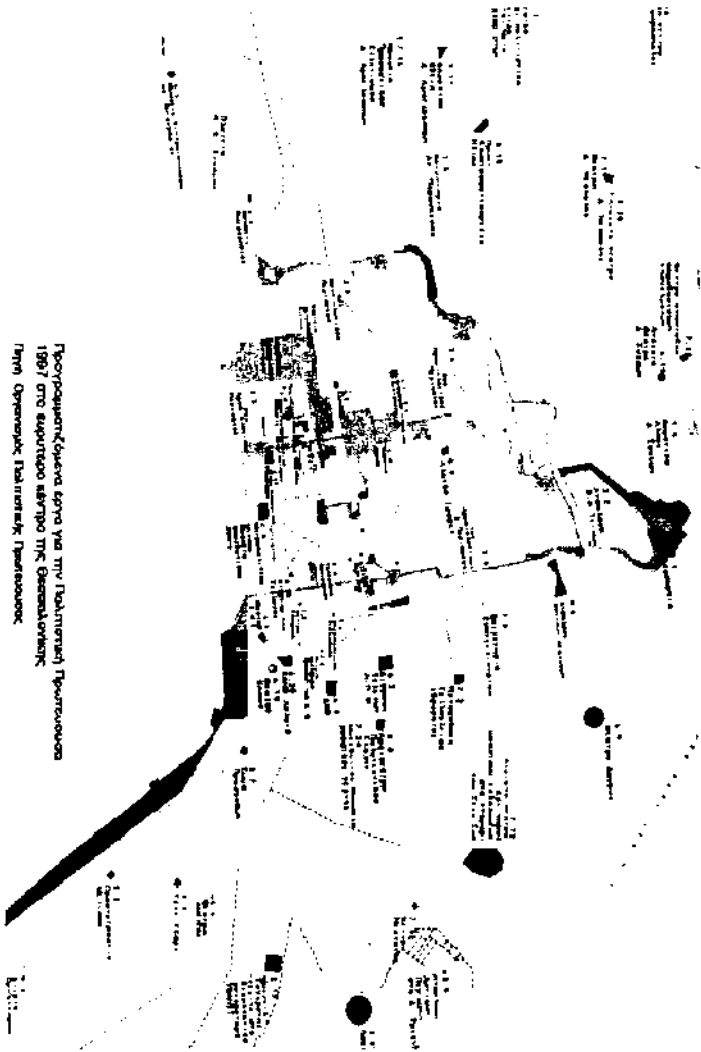
ΣΤΗΝ ΑΓΓΛΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

- Bridge, G. and Watson, S. eds. (2002), *The Blackwell City Reader*, Blackwell, Oxford.
- Brito de, M.P. (2001), European Cultural Capital Factors For a Successful Long Term Impact in
Tatjer-Capel, L., Brito de, M. P. (eds), 2001, *Urban Management in Europe Towards a Sustainable
Development*, EURICUR.
- Corijn, E. and Van Praet, S. (1994), *Antwerp 93 in the Context of European Cultural Capitals: Art Policy
as Politics*, Paper Presented at the Conference on City Cultures, Lifestyles and Consumption
Practices, Coimbra, 15-16 July 1994.
- Deffner A. & Labrianidis L., (2005a), 'Planning Culture and Time in a Mega-event: Thessaloniki as
the European City of Culture in 1997', *International Planning Studies*, Vol. 10, No. 3-4, 241-264.
August-November 2005.
- Deffner, A., (2005b), *The combination of cultural and time planning: a new direction for the future of
European cities*, *City*, 9(1), pp. 125-141.
- European Commission, (1995). *The Role Of The European Union in Tourism*, DGXXIII, Brussels.
- Hall, C.M., (1989a), 'Hallmark events and the planning process', in: G.J. Syme, B.J. Shaw, D.M. Fenton &
W.S. Mueller (Eds) *The Planning and Evaluation of Hallmark Events* (Aldershot: Ashgate), pp. 20-39,
in Deffner A. & Labrianidis L., 2005, *Planning Culture and Time in a Mega-event: Thessaloniki as
the European City of Culture in 1997*, *International Planning Studies* Vol. 10, No. 3-4, 241-264,
August-November 2005.
- Kalogirou, N., (2003), 'Public architecture and culture: the case of Thessaloniki as European City of
Culture for 1997', in: A. Deffner, D. Konstadakopoulos and Y. Psycharis (Eds) *Culture and Regional*

- Economic Development Cultural, Political and Social Perspectives in Europe* (Volos: Thessaly University Press) cited in Deffner A, & Labrianidis L, 2005, 'Planning Culture and Time in a Mega-event: Thessaloniki as the European City of Culture in 1997', *International Planning Studies* Vol. 10, No. 3-4, 241-264, August-November 2005.
- Labrianidis, L. Defner, A., (2000), 'European Cities of Culture: Impacts in Economy, Culture and Theory in: Delladetsimas, P. Hadjimichalis, C. Hataoglou, V. and Vaiou, D. (2000) (eds) *Towards a Radical Cultural Agenda for European Cities and Regions*, Proceedings of the Paros Seminars of the Aegean, Kyriakidis, Thessaloniki.
- Le Gales, P., (2002), *European Cities: Social Conflicts and Governance*, Oxford University Press, Oxford.
- Malusardi, F., Monardo, B., Occhipinti, G., Passaquindici, C., (2002), The role of 'great events' in the urban transformations of Rome, ISOCARP The 38th International Planning Congress, "The Pulsar Effect", ATHENS, GREECE - 21-26 SEPTEMBER 2002.
- Palmer/Rae Associates, (2004), *European Cities and Capitals of Culture*. Part I (Study prepared for the European Commission, Brussels).
- Richards, G., (1996), *Cultural Tourism in Europe*, Wallingford: CAB International.
- Richards, G., (1999), 'Cultural capital or cultural capitals?', in: L. Nyström & C. Fudge (Eds) *City and Culture: Cultural Processes and Urban Sustainability* (Karlskrona: Swedish Urban Environment Council), pp. 403-414 in Deffner A, & Labrianidis L, 2005, 'Planning Culture and Time in a Mega-event: Thessaloniki as the European City of Culture in 1997', *International Planning Studies* Vol. 10, No. 3-4, 241-264, August-November 2005.
- Sjψholt, P., (1999), 'Culture as a strategic development device: the role of "European Cities of Culture", with particular reference to Bergen', *European Urban and Regional Studies*, 6, pp. 339-347.
- Swyngedouw, E., Moulaert, F. & Rodriguez, A., (2002), *Neoliberal urbanization in Europe: large-scale urban development projects and the New Urban Policy*. *Antipode*, 34, pp. 542-577.
- Thorne, R. & Munro-Clark, M., (1989), 'Hallmark events as an excuse for autocracy in urban planning: a case history', in: G.J. Syme, B.J. Shaw, D.M. Fenton & W.S. Mueller (Eds) *The Planning and Evaluation of Hallmark Events* (Aldershot: Ashgate), pp. 154-171, in Deffner A, & Labrianidis L, 2005, 'Planning Culture and Time in a Mega-event: Thessaloniki as the European City of Culture in 1997', *International Planning Studies* Vol. 10, No. 3-4, 241-264, August-November 2005.
- ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ
- Καυκαλάς, Γ., (1999), Θεσσαλονίκη: Μείωση της Μονοκεντρικότητας στο Πολεοδομικό Συγκρότημα και ο Ρόλος του Τριπογώνου Τομέα, Υ.Π.Ε.Χ.Ω.Δ.Ε., Ο.Ρ.Σ.Θ..
- Λαμπριανίδης, Λ., (1996), Προεκτίμηση των Πολιτιστικών, Κοινωνικών και Οικονομικών Επιπτώσεων από την Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης Θεσσαλονίκη 1997, ΕΥΡΩΣΥΜΒΟΥΛΟΙ Α.Ε.-KANTOR ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ Α.Ε..
- Λαμπριανίδης, Λ., (1998), Εκ των Υστερίων Εκτίμηση των Πολιτιστικών, Κοινωνικών και Οικονομικών Επιπτώσεων από την Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης Θεσσαλονίκη 1997, ΕΥΡΩΣΥΜΒΟΥΛΟΙ Α.Ε..
- Ξυδάκης, 'Η Πολιτιστική Πρωτεύουσα Ξεκινά Τώρα', *Η Καθημερινή*, 31/12/97 .

- Γαπαμίχος και άλλοι, (1995α), *Η Θεσσαλονίκη στον 21^ο Αιώνα. Ανάπτυξη-Περιβάλλον-Πολιτισμός. Συμβολή στο Στρατηγικό Σχέδιο*, Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ., Ο.Ρ.Θ., Α.Π.Θ., Απρίλιος 1995.
- Γαπαμίχος και άλλοι, (1995β), *Η Θεσσαλονίκη στον 21^ο Αιώνα. Ανάπτυξη-Περιβάλλον-Πολιτισμός. Συμβολή στο Στρατηγικό Σχέδιο, Συνοπτική Έκθεση του Ερευνητικού Προγράμματος*, Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ., Ο.Ρ.Θ., Α.Π.Θ., Απρίλιος 1995.
- Σακέλλης, Γ., (1995), *Τα βασικά χαρακτηριστικά του Πληθυσμού και του Εργατικού Δυναμικού στην Περιοχή του Πολεοδομικού Συγκροτήματος Θεσσαλονίκης*, Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ., ΟΡ.ΘΕ., Α.Π.Θ..

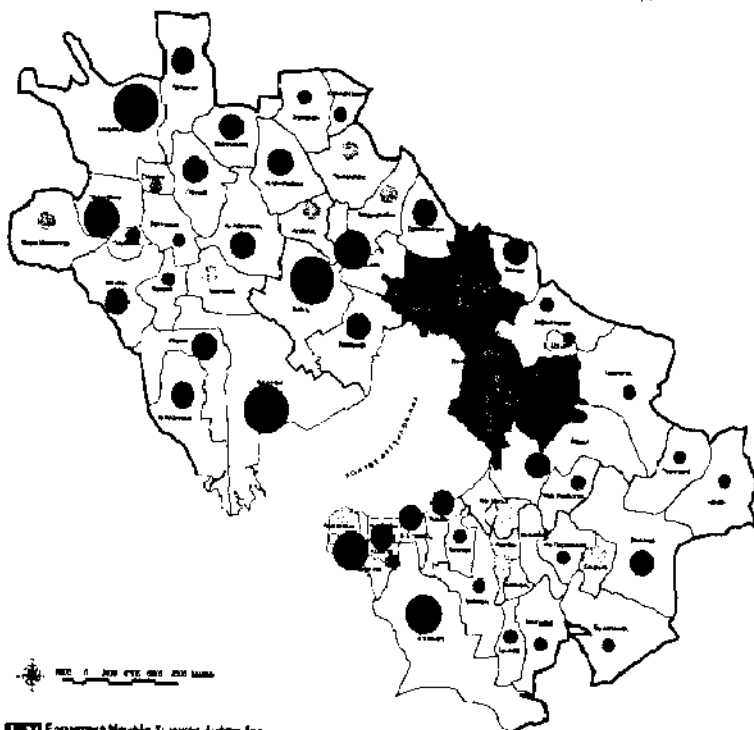
ΧΑΡΤΗΣ 1: Προγραμματιζόμενα έργα για την Π.Τ.Ε.Θ '97 στο ευρύτερο κέντρο της Θεσσαλονίκης

Προγραμματιζόμενα έργα για την Τοπική Προνομήσια
 1997 στο ευρύτερο κέντρο της Θεσσαλονίκης
 (στη Δομητική Επιστολή Προνομήσια)

Πηγή: Απογραφή

ΧΑΡΤΗΣ 3: Οικιστικά Κέντρα Ευρύτερης Περιοχής Θεσσαλονίκης

Ερευνητική Μονάδα Στρατηγικής Ανάπτυξης
 Τμήμα Υποδομής, Διαφορών και Υποδομικών Υπηρεσιών
 Αρχιτεκτονική Υποδομής - Θεσσαλονίκη (Πανεπιστήμιο Βαμ)
 Τ.Κ. 54006 Τηλ: 553 892891 Fax: 553 1002002 1999. 1998. 1999. 1998. 1999. 1998. 1999.

© 1999 Γ. ΜΑΛΑ ΑΠΟ

Βαθμίδες Οικιστικών Κέντρων *

- 1ης βαθμίδας
- 2ης βαθμίδας
- 3ης βαθμίδας
- 4ης βαθμίδας
- 5ης βαθμίδας
- 6ης βαθμίδας
- 7ης βαθμίδας

- Όριο Επιρροής Ρυθμιστικού Σχεδίου
- Όρια περιφέρειας
- Όρια Δήμων και Κοινοτήτων

□ Θεωρούνται Κέντρα 2ης Βαθμίδας εάν υπερισχύουν

Πηγή: Καϊκαλός, 1999

